

DOI: 10.33270/05267202.18
УДК 343.985 (477)

ПІВНЬОВ Євген*

доктор філософії в галузі права, докторант Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»

61177, вул. Золочівська, 8а, м. Харків, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-2661-5542>

Криміналістична характеристика кримінальних правопорушень у сфері дорожньо-будівельних робіт й експлуатації транспорту: значення та зміст

Анотація. У статті з'ясовано значення криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень у сфері дорожньо-будівельних робіт та експлуатації транспорту. Зазначено, що врахування її особливостей є важливим під час висунення слідчих версій, планування слідчих (розшукових) дій, визначення напрямів доказування, використання спеціальних знань тощо. Обґрунтовано, що зазначена категорія кримінальних правопорушень є складною та неоднорідною, оскільки охоплює не лише правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту, а й діяння у сфері службової діяльності, господарської діяльності, бюджетної сфери, безпеки виробництва й охорони праці. Встановлено, що криміналістична характеристика таких правопорушень є комплексною та містить типові відомості про предмет посягання, спосіб учинення, обстановку, слідову картину, особу правопорушника та наслідки. Увагу зосереджено на предметі посягання як одному з ключових елементів криміналістичної характеристики. Обґрунтовано, що у багатьох випадках він часто має подвійну природу, оскільки охоплює як матеріальні ресурси, так і бюджетні кошти, незаконно отримані внаслідок завищення вартості робіт, використання дешевших матеріалів або фальсифікації документації. Визначено найтипівіші способи вчинення кримінальних правопорушень цієї категорії, серед яких: порушення правил дорожнього руху та експлуатації транспорту, порушення технології дорожньо-будівельних робіт, використання неякісних матеріалів, внесення неправдивих відомостей до документації, завищення обсягів виконаних робіт, розтрата бюджетних коштів, а також використання підроблених документів для допуску до виконання дорожньо-будівельних робіт. Акцентовано, що для більшості таких правопорушень характерний тривалий, багатоепізодний та прихований механізм реалізації злочинного наміру.

Ключові слова: кримінальне правопорушення; криміналістична характеристика; дорожньо-будівельні роботи; безпека дорожнього руху; спосіб вчинення злочину; обстановка злочину; знаряддя злочину.

Історія статті:

Отримано: 11.03.2026

Прийнято: 30.04.2026

Опубліковано: 29.05.2026

Рекомендоване посилання:

Півньов Є. Криміналістична характеристика кримінальних правопорушень у сфері дорожньо-будівельних робіт й експлуатації транспорту: значення та зміст. *Наука і правоохорона*. 2026. Вип. 2 (72). С. 171–180. DOI: 10.33270/05267202.18

*Відповідальний автор

© Півньов Є., 2026. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Вступ

Кримінальні правопорушення у сфері дорожньо-будівельних робіт та експлуатації транспорту належать до категорії суспільно небезпечних діянь, які характеризуються високими ризиками для життя й здоров'я людей, а також істотними матеріальними збитками. У сучасних умовах їхня актуальність зростає з огляду на збільшення обсягів будівництва та ремонт автомобільних доріг, активізацію транспортних перевезень, підвищення інтенсивності дорожнього руху, використання великогабаритної техніки, а також недотримання встановлених правил безпеки під час проведення дорожньо-будівельних робіт та експлуатації транспортних засобів.

Особливу небезпеку становлять кримінальні правопорушення, пов'язані з порушенням правил, норм і стандартів у сфері будівництва, ремонту й утримання автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів, мостів та інших транспортних споруд, а також із порушенням правил безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту. Наслідками таких діянь нерідко стають дорожньо-транспортні пригоди, аварії, травмування або загибель людей, пошкодження транспортних засобів, об'єктів інфраструктури тощо.

Ефективне розслідування кримінальних правопорушень цієї категорії потребує врахування їх криміналістичних особливостей. Саме тому важливого значення набуває розроблення криміналістичної характеристики таких діянь, яка дає змогу встановити типові закономірності їх учинення, приховування та відображення в матеріальному середовищі. Криміналістична характеристика дає змогу визначити найімовірніші способи вчинення кримінальних правопорушень, особливості обстановки, типові сліди, суб'єктів злочину, мотиви, механізм виникнення наслідків, а також перелік обставин, що мають значення для кримінального провадження.

У сучасній криміналістиці криміналістична характеристика є важливим елементом методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень. Вона є своєрідною інформаційною моделлю, яка відображає найтипівіші ознаки певної категорії кримінальних правопорушень і забезпечує побудову ефективних алгоритмів діяльності слідчого, прокурора, експерта й інших учасників кримінального провадження. Особливого значення це набуває щодо кримінальних правопорушень у сфері дорожньо-будівельних робіт та експлуатації транспорту, оскільки їх учинення часто пов'язане з порушенням складних технічних норм, правил безпеки, проектної документації, використанням спеціальної техніки та необхідністю застосування спеціальних знань.

Попри значну кількість наукових праць, питання криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, пов'язаних саме з дорожньо-будівельними роботами та експлуатацією транспорту, досліджені недостатньо. Це

зумовлює необхідність комплексного аналізу змісту та значення криміналістичної характеристики таких діянь, визначення її основних елементів і ролі у формуванні ефективної методики їх розслідування.

Огляд літератури

У сучасній науці проблематику кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту переважно досліджують крізь призму їх причин, умов учинення, особи правопорушника, механізму виникнення наслідків і запобігання таким діянням. Водночас ці дослідження мають важливе значення для формування криміналістичної характеристики відповідних правопорушень, оскільки надають можливість встановити найтипівіші закономірності їх учинення, слідову картину, особливості обстановки та групу обставин, що підлягають з'ясуванню під час розслідування.

У праці А. М. Бабенко (2023) зазначено, що кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту вирізняються значною поширеністю, високим рівнем латентності окремих їх видів, а також істотними соціальними наслідками у вигляді смертності, травматизму та матеріальних збитків. Автор зосереджує увагу на тенденції до зростання кількості таких правопорушень, що зумовлено збільшенням інтенсивності дорожнього руху, недовіками транспортної інфраструктури, неналежним технічним станом транспортних засобів і низьким рівнем транспортної дисципліни. Ці висновки мають важливе значення для розуміння типових умов та обстановки вчинення кримінальних правопорушень у сфері дорожньо-будівельних робіт й експлуатації транспорту.

Є. Ю. Жученко (2023) у дисертаційному дослідженні акцентує на необхідності комплексного врахування кримінально-правових, кримінологічних і соціально-психологічних характеристик правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху. Автор констатує, що такі правопорушення часто є результатом поєднання об'єктивних чинників, пов'язаних з неналежною організацією дорожнього руху, станом дорожнього покриття, технічними несправностями, і суб'єктивних факторів, зумовлених порушенням правил безпеки, неухважністю, втому, алкогольним або наркотичним сп'янінням. Для криміналістичної характеристики це означає необхідність урахування не лише матеріальних слідів події, а й поведінкових особливостей учасників дорожньо-транспортної ситуації.

О. В. Челпан (2021), досліджуючи пошкодження шляхів сполучення та транспортних засобів, зауважує щодо значення інфраструктурного чинника у формуванні транспортної небезпеки. Автор стверджує, що пошкодження доріг, мостів, залізничних переїздів, транспортних комунікацій та інших об'єктів інфраструктури

можуть бути як самостійною причиною аварійних ситуацій, так і умовою, що сприяє настанню тяжких наслідків. Такий підхід є важливим для криміналістичної характеристики правопорушень у сфері дорожньо-будівельних робіт, оскільки дає змогу визначати дорожнє покриття, технічний стан об'єкта, якість виконаних робіт і порушення технології як самостійні елементи механізму події.

Методологічне значення для дослідження цієї проблематики має праця В. С. Батиргарєєвої (2022), у якій автор зосереджує увагу на комплексному кримінологічному вивченні правопорушень у сфері дорожнього руху та експлуатації транспорту. Авторка обґрунтовує, що до цієї групи належать не лише правопорушення, безпосередньо пов'язані з безпекою дорожнього руху, а й інші діяння, які стосуються функціонування транспортної системи, технічного стану транспортних засобів, стану шляхів сполучення та організації експлуатації транспорту. Це дає підстави тлумачити кримінальні правопорушення у сфері дорожньо-будівельних робіт та експлуатації транспорту як комплексну групу діянь, об'єднаних спільною сферою вчинення й типовими механізмами виникнення суспільно небезпечних наслідків.

Певне значення для дослідження мають також праці, присвячені криміналістичній характеристиці окремих техногенних і виробничих правопорушень, адже важливо враховувати механізм виникнення небезпечних наслідків, технічних умов їх розвитку та особливостей слідової картини. Подібний підхід є актуальним і для транспортної сфери, де наслідки часто мають складний механізм виникнення. Слушно зазначає В. М. Кицелюк (2018) щодо розслідування порушень вимог пожежної безпеки, що криміналістична характеристика має містити узагальнені відомості про типові способи порушення правил, умови їх виникнення, особливості обстановки, матеріальні сліди та характер наслідків. Цей підхід є цілком релевантним і для кримінальних правопорушень у сфері дорожньо-будівельних робіт.

Водночас В. Ю. Дрозд та К. О. Чаплинський (2023) у своїй монографії, присвяченій методиці розслідування крадіжок з автотранспортних засобів, акцентують на значенні криміналістичної характеристики як інформаційної основи методики розслідування. На їхню думку, знання типових способів учинення кримінального правопорушення, особливостей місця події, характеру слідів та особи правопорушника є необхідною умовою ефективного планування слідчих (розшукових) дій. Такий висновок має загальнометодологічне значення й для дослідження правопорушень у сфері дорожньо-будівельних робіт та експлуатації транспорту.

Т. В. Охрімчук (2010) у дослідженні шахрайства з фінансовими ресурсами приділяє увагу співвідношенню кримінально-правової та криміналістичної характеристики, а також на значенню способу вчинення діяння, слідової картини та

відомостей про особу злочинця. Попри те, що предмет цього дослідження належить до зовсім іншої групи правопорушень, його теоретична цінність полягає в доведенні того, що криміналістична характеристика не має зводитися до простого дублювання кримінально-правових ознак складу правопорушення. Натомість вона має відображати саме ті відомості, які є значущими для виявлення, фіксації, перевірки й оцінювання доказової інформації.

Загалом аналіз зазначених джерел дає змогу дійти висновку, що сучасні дослідження у сфері безпеки руху та експлуатації транспорту формують належне теоретичне підґрунтя для розроблення криміналістичної характеристики відповідних кримінальних правопорушень. Водночас більшість праць зосереджено переважно на кримінологічних, кримінально-правових або профілактичних аспектах, натомість криміналістичний зміст правопорушень у сфері дорожньо-будівельних робіт та експлуатації транспорту, особливості їх слідової картини, типові механізми вчинення потребують подальшого комплексного вивчення й обґрунтування.

Матеріали та методи

Матеріали дослідження становили наукові праці з криміналістики, кримінології, кримінального права та кримінального процесу, присвячені проблемам розслідування кримінальних правопорушень у сфері дорожньо-будівельних робіт та експлуатації транспорту, а також судова практика у відповідній категорії справ. Емпіричну основу дослідження склали вирoki судів у кримінальних провадженнях щодо порушення правил безпеки дорожнього руху, експлуатації транспорту, привласнення або розтрата матеріалів і бюджетних коштів під час виконання дорожньо-будівельних робіт, службового підроблення та підроблення інших документів, використання підроблених посвідчень водія-тракториста та інших кримінальних правопорушень, пов'язаних із функціонуванням транспортної інфраструктури.

Відбір матеріалів судової практики здійснювався за такими критеріями: 1) набрання вирокom законної сили; 2) наявність у рішенні відомостей про спосіб учинення кримінального правопорушення, предмет посягання, особу правопорушника, обстановку та наслідки; 3) достатність опису фактичних обставин для визначення типових елементів криміналістичної характеристики; 4) належність кримінального правопорушення до сфери дорожньо-будівельних робіт, експлуатації транспорту, використання дорожньо-будівельної техніки або функціонування транспортної інфраструктури.

Дослідження здійснено з використанням комплексу загальнонаукових і спеціально-юридичних методів. Діалектичний метод використано для визначення сутності та змісту криміналістичної

характеристики кримінальних правопорушень у сфері дорожньо-будівельних робіт та експлуатації транспорту. Формально-логічний метод застосовано під час аналізу понятійного апарату, класифікації елементів криміналістичної характеристики та формулювання висновків. За допомогою системно-структурного методу визначено взаємозв'язки між предметом посягання, способом учинення, обстановкою, слідовою картиною, особою правопорушника та наслідками кримінального правопорушення.

Порівняльно-правовий метод дав змогу зіставити підходи науковців до визначення змісту криміналістичної характеристики та встановити особливості її вияву щодо досліджуваної категорії кримінальних правопорушень. Метод аналізу судової практики використано для визначення типових способів учинення кримінальних правопорушень, характерних предметів посягання, поширених слідів, особливостей особи правопорушника та найбільш типових наслідків. Метод узагальнення застосовано для формування висновків щодо значення криміналістичної характеристики у побудові методики розслідування кримінальних правопорушень у сфері дорожньо-будівельних робіт та експлуатації транспорту.

Результати й обговорення

Упродовж тривалого часу під час розроблення методичних рекомендацій щодо розслідування злочинів переважно використовували відомості кримінально-правової та кримінологічної характеристик, однак цього було недостатньо для повного задоволення потреб слідчої практики. З огляду на це, перед науковцями постало завдання враховувати також такі ознаки кримінального правопорушення, які мають безпосереднє криміналістичне значення та здатні підвищити ефективність методик розслідування (Lukianchukov, Ye., Lukianchukov, B., & Petriaiev, 2021).

Криміналістична характеристика кримінальних правопорушень є однією з ключових наукових категорій криміналістики, яка має значення як для формування загальнотеоретичних положень науки, так і для практики розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень. Саме тому проблематика криміналістичної характеристики протягом тривалого часу перебуває в центрі уваги вітчизняних учених-криміналістів. Водночас у більшості наукових праць її досліджують переважно крізь призму окремих видів чи груп кримінальних правопорушень, що зумовлює потребу в єдиному універсальному підході до визначення її структури та змісту.

У сучасній криміналістиці криміналістичну характеристику зазвичай визначають як систему узагальнених типових відомостей про кримінальне правопорушення, його механізм, обстановку, особу правопорушника, характер слідів та інші обставини, що мають пізнавальне й прикладне значення для організації та

здійснення розслідування. Водночас не всі елементи криміналістичної характеристики однаковою мірою виявляються в різних видах кримінальних правопорушень. Одні з них мають визначальне значення, натомість інші є другорядними або взагалі їх може не бути. Наприклад, окремі кримінальні правопорушення не пов'язані з конкретним місцем учинення, а в деяких випадках відсутня особа потерпілого (Korzh, 2021).

Інформаційна цінність криміналістичної характеристики полягає в можливості виявлення закономірних зв'язків між окремими елементами кримінального правопорушення, що дає змогу формувати типові слідчі версії, визначати напрями доказування, планувати проведення слідчих (розшукових) дій і використовувати спеціальні знання.

Попри відсутність абсолютно уніфікованого підходу до переліку елементів криміналістичної характеристики, більшість дослідників визнають її системний, інформаційний та прикладний характер. Найчастіше до її структури включають спосіб учинення кримінального правопорушення, предмет посягання, обстановку, слідову картину, особу правопорушника, типові наслідки, а в окремих випадках також особливості потерпілого та форми протидії розслідуванню.

Для кримінальних правопорушень у сфері дорожньо-будівельних робіт та експлуатації транспорту така характеристика має особливе значення, оскільки ця категорія діянь є складною та неоднорідною. Вона охоплює не лише кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту, а й правопорушення у сфері службової діяльності, господарської діяльності, власності, бюджетної сфери, безпеки виробництва й охорони праці. Саме тому елементи криміналістичної характеристики таких кримінальних правопорушень мають виражений комплексний характер.

Вивчення матеріалів судової практики дає підстави стверджувати, що одним із найбільш важливих елементів криміналістичної характеристики у цій сфері є предмет посягання. Його особливість полягає у значній різноманітності та багатокomпонентності. На відміну від багатьох інших категорій кримінальних правопорушень, у сфері дорожньо-будівельних робіт та експлуатації транспорту предметом посягання можуть бути як матеріальні об'єкти транспортної інфраструктури, так і фінансові, документальні й інформаційні ресурси.

Найчастіше предметом посягання є автомобільні дороги, мости, шляхопроводи, тунелі, транспортні розв'язки, дорожнє покриття, дорожні знаки, світлофори, бар'єрні огороження, інші об'єкти транспортної інфраструктури, транспортні засоби, дорожньо-будівельна техніка, будівельні матеріали, паливно-мастильні матеріали, бюджетні кошти, проектна та кошторисна документація.

Особливого значення предмет посягання набуває тому, що саме він значною мірою визначає спосіб учинення кримінального правопорушення, характер слідоутворення, коло причетних осіб, види необхідних експертних досліджень та особливості доказування. Зокрема, у справах про порушення правил безпеки дорожнього руху предметом можуть бути транспортні засоби, дорожнє покриття, дорожні знаки, світлофори, бар'єрні огороження та інші елементи дорожньої інфраструктури. Якщо ж ідеться про кримінальні правопорушення, пов'язані з дорожньо-будівельними роботами, предметом посягання нерідко стають асфальтобетонні суміші, щебеневі-піщані матеріали, металоконструкції, дорожньо-будівельна техніка, паливно-мастильні матеріали, бюджетні кошти, проектна та кошторисна документація.

Показовою у цьому контексті є справа № 611/902/19, у якій предметом посягання стала щебеневі-піщана суміш фракції 0–40 мм, придбана за бюджетні кошти для виконання капітального ремонту дороги. Обвинувачений як майстер дільниці дорожньо-будівельного підприємства умисно використав менший обсяг матеріалу, ніж це передбачалося проектом, а надлишок незаконно привласнив і реалізував стороннім особам. Тому предмет посягання у цій справі охоплював не лише будівельний матеріал, а й бюджетні кошти, витрачені на його придбання, що безпосередньо вплинуло на якість дорожнього покриття та могло створити загрозу безпеці дорожнього руху¹.

З огляду на це, дослідження предмета посягання має важливе значення для формування криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень у сфері дорожньо-будівельних робіт та експлуатації транспорту. Воно дає змогу встановити, які саме об'єкти найчастіше стають предметом незаконного впливу, які сліди залишаються внаслідок таких дій, які експертні дослідження необхідно проводити та які напрями доказування є пріоритетними під час досудового розслідування.

У низці інших справ предметом посягання виступали бюджетні кошти, виділені на ремонт автомобільних доріг, а також асфальтобетонні суміші, які мали бути використані відповідно до проектно-кошторисної документації. Тобто предмет посягання у таких випадках має подвійний характер: з одного боку його становлять матеріальні ресурси, а з іншого – бюджетні кошти, незаконно отримані шляхом завищення вартості виконаних робіт, використання дешевших матеріалів або внесення неправдивих відомостей до первинної документації.

¹ Вирок Барвінківського районного суду Харківської області від 25 листоп. 2020 р. Справа № 611/902/19. Провадження № 1-кп/611/13/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93221568>

Наступним важливим елементом криміналістичної характеристики є спосіб учинення кримінального правопорушення. Для досліджуваної групи кримінальних правопорушень він зазвичай має складний, багатоетапний характер і передбачає дії з підготовки, безпосереднього вчинення та приховування протиправної діяльності. Типовим для таких кримінальних правопорушень є поєднання розтрата або заволодіння бюджетними коштами зі службовим підробленням первинної будівельної документації².

До найпоширеніших способів учинення кримінальних правопорушень у сфері дорожньо-будівельних робіт та експлуатації транспорту належать: порушення правил дорожнього руху або експлуатації транспортних засобів; використання технічно несправного транспорту; допуск транспортних засобів до експлуатації без належного технічного контролю; порушення технології дорожньо-будівельних робіт; використання неякісних або невідповідних будівельних матеріалів; невстановлення дорожніх знаків, попереджувальних огорожень або сигнальних засобів; внесення неправдивих відомостей до проектної, технічної чи фінансової документації; завищення обсягів виконаних робіт; списання фактично невикористаних матеріалів; підроблення актів виконаних робіт, сертифікатів якості, журналів технічного нагляду; привласнення або розтрата бюджетних коштів, виділених на ремонт і будівництво доріг; підроблення документів, що є

² Вирок Барвінківського районного суду Харківської області від 25 листоп. 2020 р. Справа № 611/902/19. Провадження № 1-кп/611/13/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93221568>; Вирок Луцького міськрайонного суду Волинської області від 14 листоп. 2023 р. Справа № 161/1371/22. Провадження № 1-кп/161/635/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114876612>; Вирок Олександрівського районного суду м. Запоріжжя від 10 берез. 2025 р. Справа № 331/2391/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125681992>; Вирок Салтівського районного суду м. Харкова від 22 лют. 2022 р. Справа № 643/7837/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103501630>; Вирок Монастирищенського районного суду Черкаської області від 10 берез. 2023 р. Справа № 693/813/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109485792>; Вирок Шевченківського районного суду м. Чернівців від 25 черв. 2021 р. Справа № 725/1423/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97900366>; Вирок Луцького міськрайонного суду Волинської області від 26 листоп. 2025 р. Справа № 161/7010/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/132097081>; Вирок Тячівського районного суду Закарпатської області від 08 трав. 2025 р. Справа № 305/1851/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127186314>; Вирок Луцького міськрайонного суду Волинської області від 1 лют. 2022 р. Справа № 161/6973/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102951884>; Вирок Миронівського районного суду Київської області від 29 берез. 2021 р. Справа № 371/535/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95867095>

підставою для допуску до виконання дорожньо-будівельних робіт.

Для багатьох кримінальних правопорушень цієї категорії характерним є тривалий і багато-епізодний механізм реалізації злочинного наміру, коли правопорушення вчиняється шляхом послідовного здійснення низки взаємопов'язаних дій, спрямованих на приховування реальних обсягів робіт, фактичного використання матеріалів або невідповідності технічних характеристик. Важливість з'ясування способу вчинення злочину зумовлена тим, що після його встановлення слідчий отримує змогу висунути версії щодо особи правопорушника, наявності чи відсутності його зв'язків із пособниками або корумпованими представниками органів влади та управління, а також визначити характерну слідову картину кримінального правопорушення (Serhieieva, & Toporetska, 2019).

Обстановка вчинення кримінальних правопорушень у сфері дорожньо-будівельних робіт та експлуатації транспорту також має важливе криміналістичне значення, оскільки дає можливість встановити причинний зв'язок між діями чи бездіяльністю винної особи та шкідливими наслідками. Такі кримінальні правопорушення можуть учинятися на автомобільних дорогах загального користування, у межах населених пунктів, на мостах, шляхопроводах, транспортних розв'язках, залізничних переїздах, на території дорожньо-будівельних підприємств, у місцях проведення ремонтних чи аварійно-відновлювальних робіт, у денний або нічний час, за несприятливих погодних умов, у період інтенсивного транспортного навантаження, а також в умовах воєнного стану чи надзвичайної ситуації.

Особливого значення при цьому набувають умови освітлення, погодна ситуація, стан дорожнього покриття, інтенсивність руху, наявність або відсутність тимчасових дорожніх знаків, сигнальних засобів та інших елементів організації дорожнього руху.

Слід зауважити, що поняття «обстановка» у механізмі кримінальних правопорушень проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту доцільно розглядати крізь призму небезпечної та аварійної дорожньої обстановки. Саме такі категорії найповніше відображають умови, за яких виникає загроза заподіяння шкоди або настають суспільно небезпечні наслідки. Вони є науково обґрунтованими, сформованими на теоретичному рівні та підтвердженими багаторічною правозастосовною практикою.

На відміну від понять «етап», «період» чи «ситуація», які іноді використовують для характеристики механізму таких правопорушень, категорії небезпечної та аварійної дорожньої обстановки мають більш прикладний і конструктивний характер. Вони надають можливість точніше визначити зміст обстановки, встановити її основні ознаки, ідентифікувати умови виникнення

небезпеки та відобразити причинний зв'язок між діями особи й наслідками. Крім того, використання саме цих понять сприяє формуванню чіткішої кримінально-правової моделі механізму кримінальних правопорушень проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту. Це підтверджується і судовою практикою (Myslyvyi, 2024).

Слідова картина кримінальних правопорушень у сфері дорожньо-будівельних робіт та експлуатації транспорту є різноманітною та охоплює матеріальні, цифрові та ідеальні сліди.

До матеріальних слідів можуть належати сліди гальмування, ковзання, наїзду чи зіткнення, деформації транспортних засобів, пошкодження дорожнього покриття, дефекти будівельних конструкцій, залишки неякісних матеріалів, сліди використання дорожньо-будівельної техніки, сліди мастил, пального, будівельних сумішей, фрагменти транспортних засобів, дорожніх знаків або огорожень.

Документи доволі часто визначаються об'єктами, що містять матеріальні сліди. Вони охоплюють проектну документацію, кошториси, акти приймання виконаних робіт, журнали технічного нагляду, сертифікати якості, тендерну документацію, бухгалтерські документи, документи про технічний стан транспортних засобів, договори, платіжні доручення, накладні та іншу фінансово-господарську документацію.

Цифрові сліди можуть міститися у GPS-системах, тахографах, відеозаписах, електронних журналах обліку, мобільних телефонах, месенджерах, електронному листуванні, системах відеоспостереження та електронних системах закупівель.

Також слід зважати, що на автомобільних дорогах державного та місцевого значення нині одночасно здійснюють рух водії військової техніки, транспортних засобів тилового забезпечення, гуманітарних колон, волонтерських організацій, внутрішньо переміщені особи, перевізники комерційного сектору, а також громадяни, які активно ввозять транспортні засоби на територію України без сплати митних платежів. Ситуація ускладнюється руйнуванням дорожньої інфраструктури внаслідок бойових дій, порушенням логістичних маршрутів, перевантаженням транспортних напрямів у бік західних регіонів держави, а також ризиками, пов'язаними з артилерійськими й авіаційними ударами по транспорту під час руху.

Крім того, у районах бойових дій і на прилеглих територіях часто спостерігається фактичне ігнорування встановлених правил дорожнього руху, що додатково підвищує аварійність і рівень небезпеки. У сукупності такі чинники істотно збільшують віктимність як традиційних учасників дорожнього руху, так і нових категорій користувачів транспортної інфраструктури. Отже, умови воєнного стану сформували нову реальність у сфері дорожнього руху, яка вирізняється значним підвищенням уразливості осіб, що користуються

автомобільними дорогами та транспортними засобами (Holovkin, 2022; Forsiuk, 2023). Ці об'єкти також слід досліджувати й оцінювати під час вивчення матеріальної обстановки місці події.

До ідеальних слідів належать показання очевидців, водіїв, працівників дорожніх служб, представників підрядних організацій, службових осіб, технічних спеціалістів, працівників поліції, працівників технічного нагляду та інших осіб, які володіють інформацією про обставини вчинення кримінального правопорушення.

Також надання криміналістичної характеристики особі правопорушника є достатньо поширеним і традиційно застосовується в криміналістиці як один із найбільш ефективних інструментів пізнання механізму кримінального правопорушення (Skichko, 2023).

Особу злочинця у цій сфері визначають залежно від характеру кримінального правопорушення. Такими особами можуть бути водії транспортних засобів, працівники дорожньо-будівельних підприємств, службові особи підрядних організацій, посадові особи органів місцевого самоврядування, працівники комунальних служб, особи, відповідальні за технічний контроль транспорту, працівники підприємств, які здійснюють технічний нагляд, посадові особи, відповідальні за організацію дорожнього руху, а також працівники підприємств, які проводять ремонтні чи аварійно-відновлювальні роботи.

Аналіз матеріалів судової практики свідчить, що окрему категорію становлять особи, які не мають законних підстав для керування спеціальною технікою та використовують підроблені посвідчення водія-тракториста чи тракториста-машиніста. Як правило, такими суб'єктами є чоловіки, які купують або замовляють підроблені документи з метою працевлаштування, проходження перевірок або отримання допуску до керування дорожньо-будівельною, сільськогосподарською чи іншою спеціалізованою технікою.

У більшості випадків підроблені посвідчення містять неправдиві відомості щодо категорій допуску, строку дії документа, органу видачі та персональних даних особи. Такі документи фактично надають можливість отримати доступ до виконання дорожньо-будівельних робіт, керування екскаваторами, бульдозерами, навантажувачами, котками, тракторами та іншими видами техніки без проходження відповідного навчання та кваліфікаційної перевірки¹.

¹ Вирок Солом'янського районного суду м. Києва від 26 квіт. 2024 р. Справа № 760/18846/23. Провадження № 1-кп/760/1204/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118663574>; Вирок Індустріального районного суду м. Дніпра від 20 трав. 2019 р. Справа № 202/2586/19. Провадження № 1-кп/202/309/2019. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81869896>; Вирок Доброславського районного суду Одеської області від 26 листоп. 2019 р. Справа № 504/2984/19. Провадження № 1-кп/504/406/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86042080>;

Типовою є ситуація, коли підроблене посвідчення виявляється працівниками поліції під час перевірки документів, оформлення адміністративних матеріалів, дорожньо-транспортної пригоди або під час перевірки законності допуску працівника до виконання будівельних чи ремонтних робіт. У більшості випадків дії таких осіб кваліфікуються за ст. 358 КК України як використання завідомо підробленого документа.

У справах, пов'язаних із завищенням вартості робіт, привласненням коштів або підробленням документації, кримінальні правопорушення нерідко вчиняються групою осіб, зокрема за участю службових осіб, бухгалтерів, інженерів, представників технічного нагляду, керівників підприємств та підрядників.

До типових наслідків кримінальних правопорушень у сфері дорожньо-будівельних робіт та експлуатації транспорту належать дорожньо-транспортні пригоди, загибель людей, заподіяння тілесних ушкоджень, пошкодження транспортних засобів, руйнування об'єктів транспортної інфраструктури, блокування або ускладнення транспортного сполучення, значні матеріальні збитки, нецільове використання бюджетних коштів, погіршення технічного стану доріг і споруд, а також створення загрози безпеці дорожнього руху.

Висновки

Криміналістична характеристика кримінальних правопорушень у сфері дорожньо-будівельних робіт та експлуатації транспорту має особливе значення, оскільки ця категорія діянь є неоднорідною та охоплює кримінальні

[court.gov.ua/Review/86042080](https://reyestr.court.gov.ua/Review/86042080); Вирок Деражнянського районного суду Хмельницької області від 14 груд. 2021 р. Справа № 673/1281/21. Провадження № 1-кп/673/94/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101896870>; Вирок Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області від 2 жовт. 2023 р. Справа № 344/18001/23. Провадження № 1-кп/344/1467/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113876475>; Вирок Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області від 1 груд. 2023 р. Справа № 344/22768/23. Провадження № 1-кп/344/1847/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115331075>; Вирок Гайсинського районного суду Вінницької області від 3 квіт. 2025 р. Справа № 129/1193/25. Провадження № 1-кп/129/180/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126327451>; Вирок Немирівського районного суду Вінницької області від 9 трав. 2025 р. Справа № 930/1043/25. Провадження № 1-кп/930/163/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127376042>; Вирок Центрально-Міського районного суду м. Кривого Рогу від 29 жовт. 2024 р. Справа № 216/7519/24. Провадження № 1-кп/216/1045/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122623682>; Вирок Любомльського районного суду Волинської області від 24 груд. 2025 р. Справа № 163/1561/25. Провадження № 1-кп/163/214/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/132963311>

правопорушення, передбачені різними розділами Особливої частини Кримінального кодексу України. Йдеться не лише про правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту, а й про порушення правил безпеки виробництва, службові, господарські та корупційні кримінальні правопорушення, пов'язані з дорожньо-будівельною діяльністю, використанням бюджетних коштів, експлуатацією транспорту та транспортної інфраструктури.

Криміналістична характеристика охоплює типові способи порушення правил проведення дорожніх робіт та експлуатації транспортних засобів, особливості обстановки їх учинення, характер матеріальних та ідеальних слідів, типові відомості про суб'єктів відповідної діяльності, наслідки правопорушення, а також форми приховування чи спотворення інформації про подію. Саме у цьому полягає її значення для побудови ефективної методики розслідування. Вона дає змогу систематизувати найтипівіші ознаки таких діянь, встановити закономірності механізму їх учинення, приховування та слідотворення.

Криміналістична характеристика кримінальних правопорушень у сфері дорожньо-будівельних робіт та експлуатації транспорту є важливим елементом методики їх розслідування.

Зазначена категорія кримінальних правопорушень є складною та неоднорідною, оскільки охоплює правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту, безпеки виробництва, службової діяльності, власності та господарської діяльності.

Основними елементами криміналістичної характеристики цих кримінальних правопорушень є предмет посягання, спосіб учинення, обстановка, слідова картина, особа правопорушника та типові наслідки. Їх урахування має важливе значення для визначення напрямів розслідування, висунення слідчих версій, планування слідчих дій, використання спеціальних знань і призначення експертних досліджень.

Подяки

Немає.

Фінансування

Дослідження не фінансувалося.

Конфлікт інтересів

Немає.

References

- [1] Antoshchuk, A.O. (2025). The structure of the forensic methodology for investigating intentional destruction or damage of someone else's property committed by arson. *Uzhhorod National University Herald. Series "Law"*, 4(87), 11-16. DOI: 10.24144/2307-3322.2025.87.4.1
- [2] Babenko, A.M. (2023). Criminological characteristics of criminal offenses against traffic safety and operation of transport in Ukraine. *State and Regions. Series "Law"*, 1(79), 275-281. DOI: 10.32840/1813-338X-2023.1.45
- [3] Batyrhareieva, V.S. (2022). Methodology of criminological study of offenses in the field of traffic and transport operation in Ukraine. *Issues of Crime Prevention*, 44, 18-29. DOI: 10.31359/2079-6242-2022-44-18
- [4] Chelpan, O.V. (2021). Criminological characteristics and prevention of damage to roads and vehicles. *Candidate's thesis*. Kyiv. Retrieved from <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1aaa4a24-d430-4a3d-a783-e60c926c8589/content>
- [5] Drozd, V.Yu., & Chaplynskyi, K.O. (2023). *Methodology for investigating thefts from motor vehicles: Problems of theory and practice*. Odesa: Yurydyka. Retrieved from <https://er.dduvs.edu.ua/handle/123456789/10815>
- [6] Forsiuk, M.Yu. (2023). Certain issues of preventing violations of traffic safety rules or transport operation by persons driving vehicles. *South Ukrainian Law Journal*, 4, 82-87. DOI: 10.32850/sulj.2023.4.16
- [7] Holovkin, B.M. (2022). Concerning victims of road traffic accidents. *Road Safety under Martial Law: Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Online Conference* (pp. 41-46). Kryvyi Rih: DonDUVS. Retrieved from <https://rep.dnuvs.ukr.education/handle/123456789/2596>
- [8] Kitseliuk, V.M. (2018). *Investigation of violations of legally established fire safety requirements*. Nadvirna: Nadvirna Printing House. Retrieved from <https://elar.navs.edu.ua/jspui/handle/123456789/19252>
- [9] Korzh, V. (2021). Criminalistic characteristics of corruption crimes: theoretical and practical aspects. *Criminalistics and Forensics*, 66, 211-221. DOI: 10.33994/kndise.2021.66.22
- [10] Lukianchikov, Ye.D., Lukianchikov, B.Ye., & Petriaiiev, S.Yu. (2021). Forensics characteristics in the structure of the crime investigation methodology. *Criminalistics and Forensics*, 66, 178-190. DOI: 10.33994/kndise.2021.66.19
- [11] Myslyvyi, V. (2024). Mechanism of a criminal offense related to violation of traffic safety rules and transport operation by persons driving vehicles. *Scientific Bulletin of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*, 1(128), 202-209. DOI: 10.31733/2078-3566-2024-1-202-209

- [12] Okhrimchuk, T.V. (2010). Forensic characteristics of fraud with financial resources. *Combating Organized Crime and Corruption (Theory and Practice)*, 23, 369-374. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2010_23_45
- [13] Serhieieva, D.B., & Toporetska, Z.M. (2019). Criminalistics characteristics of official forgery. *Herald of Criminal Justice*, 3, 90-99. DOI: 10.17721/2413-5372.2019.3/90-99
- [14] Skichko, I. (2023). Forensic characteristics of a collaborator. *Law Herald*, 2, 129-134. DOI: 10.32782/yuv.v2.2023.16
- [15] Zhuchenko, Ye.Yu. (2023). Criminological characteristics and prevention of criminal offenses in the field of road traffic safety. *Doctor's thesis*. Kropyvnytskyi. Retrieved from <https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2023/05/zhuchenko-dysertacziya.pdf>

Список використаних джерел

- [1] Антошук А. О. Структура криміналістичної методики розслідування умисного знищення або пошкодження чужого майна, вчиненого шляхом підпалу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2025. Т. 4. № 87. С. 11–16. DOI: 10.24144/2307-3322.2025.87.4.1
- [2] Бабенко А. М. Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту в Україні. *Держава та регіони. Серія «Право»*. 2023. № 1 (79). С. 275–281. DOI: 10.32840/1813-338X-2023.1.45
- [3] Батиргареева В. С. Методологія кримінологічного вивчення правопорушень у сфері дорожнього руху та експлуатації транспорту в Україні. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2022. № 44. С. 18–29. DOI: 10.31359/2079-6242-2022-44-18
- [4] Челпан О. В. Кримінологічна характеристика та запобігання пошкодженню шляхів сполучення і транспортних засобів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2021. 234 с. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1aaa4a24-d430-4a3d-a783-e60c926c8589/content>
- [5] Дрозд В. Ю., Чаплинський К. О. Методика розслідування крадіжок з автотранспортних засобів: проблеми теорії та практики : монографія. Одеса : Юридика, 2023. 306 с. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/handle/123456789/10815>
- [6] Форсюк М. Ю. Окремі питання запобігання порушенням правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. № 4. С. 82–87. DOI: 10.32850/sulj.2023.4.16
- [7] Головін Б. М. Щодо жертв дорожньо-транспортних пригод. *Безпека дорожнього руху в умовах воєнного стану* : матеріали Всеукр. наук.-практ. онлайн-конф. (Кривий Ріг, 27 трав. 2022 р.). Кривий Ріг : ДонДУВС, 2022. С. 41–46. URL: <https://rep.dnuvs.ukr.education/handle/123456789/2596>
- [8] Кіцелюк В. М. Розслідування порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки : монографія. Надвірна : Надвірн. друк., 2018. 296 с. URL: <https://elar.navs.edu.ua/jspui/handle/123456789/19252>
- [9] Корж В. Криміналістична характеристика корупційних злочинів: теоретичні та практичні аспекти. *Криміналістика і судова експертиза*. 2021. № 66. С. 211–221. DOI: 10.33994/kndise.2021.66.22
- [10] Лук'янчиков Є. Д., Лук'янчиков Б. Є., Петряєв С. Ю. Криміналістична характеристика в структурі методики розслідування злочинів. *Криміналістика і судова експертиза*. 2021. № 66. С. 178–190. DOI: 10.33994/kndise.2021.66.19
- [11] Мисливий В. Механізм кримінального правопорушення, пов'язаного з порушенням правил безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 1 (128). С. 202–209. DOI: 10.31733/2078-3566-2024-1-202-209
- [12] Охрімчук Т. В. Криміналістична характеристика шахрайства з фінансовими ресурсами. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2010. Вип. 23. С. 369–374. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2010_23_45
- [13] Сергєєва Д. Б., Топорецька З. М. Криміналістична характеристика службового підроблення. *Вісник кримінального судочинства*. 2019. № 3. С. 90–99. DOI: 10.17721/2413-5372.2019.3/90-99
- [14] Скічко І. Криміналістична характеристика колаборанта. *Юридичний вісник*. 2023. № 2. С. 129–134. DOI: 10.32782/yuv.v2.2023.16
- [15] Жученко Є. Ю. Кримінологічна характеристика та запобігання кримінальним правопорушенням у сфері безпеки дорожнього руху : дис. ... д-ра філософії : 081 «Право». Кропивницький, 2023. 281 с. URL: <https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2023/05/zhuchenko-dysertacziya.pdf>

PIVNOV Yevhen

PhD in Law, Doctoral Student of the National Scientific Center «Hon. Prof. M.S. Bokarius Forensic Science Institute»

61177, 8a Zolochivska St., Kharkiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-2661-5542>

Forensic Characteristics of Criminal Offenses in the Field of road Construction and Transport Operation: Meaning and Content

Abstract. The article explains the forensic characteristics of criminal offenses in the field of road construction and transport operations. It is emphasized that taking into account its features is important when advancing investigative versions, planning investigative (detective) actions, determining areas of evidence, and using specialized knowledge, etc. It is substantiated that the specified category of criminal offenses is complex and heterogeneous, as it covers not only offenses against traffic safety and transport operations, but also actions in the fields of official activity, economic activity, the budgetary sphere, industrial safety, and labor protection. It is established that the forensic characteristics of such offenses have a pronounced complex nature and should include typical information about the subject of the offense, the method of commission, the circumstances, the trace picture, the identity of the offender, and the consequences. Particular attention is paid to encroachment as a key forensic characteristic. In the field of road construction and transport operations, encroachment can occur on roads, bridges, overpasses, road surfaces, vehicles, road construction equipment, construction materials, fuel and lubricants, budget funds, as well as design, technical, and estimate documentation. It is substantiated that, in many cases, the subject of encroachment is dual in nature, as it encompasses both material resources and budget funds obtained illegally through overestimating the cost of work, using cheaper materials, or falsifying documentation. The most typical ways of committing criminal offenses of this category are determined, including: violation of traffic rules and transport operation, violation of road construction technology, use of low-quality materials, entering false information into documentation, overstating the volume of work performed, embezzlement of budget funds, as well as the use of forged documents for admission to road construction work. It is emphasized that most such offenses are characterized by a long, multi-episode, and hidden mechanism for implementing criminal intent. The features of the trace picture and related items are revealed.

Keywords: criminal offense; forensic characteristics; road construction work; road safety; method of committing a crime; circumstances of the crime; instrument of the crime.